

Komentar in karta: 1/8

SLA V002 ‘teme’

Karmen Kenda-Jež

1. Gradivo

Za pomen ‘zgornji (obli) del glave med čelom, senci in tilnikom’, knj. *tēme* (é), v slovenskih narečijih pogosto ni posebnega poimenovanja. To izginja zlasti na severozahodnem robu jezikovnega prostora. Najpogostejši izpričani leksem je *teme* (oz. *temen* po odvisnih sklonih), za druge lekseme pa je značilna razpršenost in zelo nizko število pojavitev. Pri rezijanskem in koroškem *temence/temenca* prihaja do pomenskega križanja med poimenovanji za ‘sence’ in ‘teme’ (množinske oblike). Zaradi redkosti leksema *teme* ‘zgornji del glave’ sploh je kot odgovor na vprašanje pogosto navajan bodisi isti leksem z drugačnim pomenom (*teme* ‘zgornji del lobanje’ v T085, T114, T136, T142, T148, T155, T236 in T317; ‘zadnji del lobanje’ v T231; ‘temenske kosti nad čelno in pod zatilno kostjo’ v T097 in T100; ‘kost v spodnjem in/ali zadnjem delu lobanje’ v T209, T230, T331 in T373; ‘zadnji del glave’ v T191, T193, T217, T235, T264 (tudi ‘gornji del glave’) in T275; ‘zatilnik’ v T236; ‘mečava (pri dojenčku)’ v T229, T231 in T234 (tudi ‘teme’); ‘umazanija pri otrocih, če se ne umivajo’ v T257; ‘malopridnež’ v T201 (tudi ‘teme’); ‘najvišja zgornja ploskev kmečke peči’ v T198 (tudi ‘teme’), T200 (tudi ‘teme’), T202 (tudi ‘teme’), T203 in T207; ‘temenice (?)’ v T246) bodisi njegove tvorjenke z drugačnim pomenom (*temenec*, *temenice*, *temeni*, *temene*, *temenčki*, *temeničke* ‘krastam podobne luske, zlasti na temenu dojenčka’ v T231, T253 (s pojasnilom »ta beseda je bolj znana«, namreč kot *teme*), T255, T256, T258 (verjetno), T259, T260 (tudi *teme*), T263 (tudi *teme*), T266, T267, T278 (tudi *teme*), T290 (tudi *teme*), T300, T312 (tudi *teme*) in T332 (tudi *teme*)).

V nekaterih točkah je leksem označen kot redek (v T200, T253, T260, T268 in T271), drugod je ostal samo v izolirani sklonski obliki (*na temenu* v T143, T144, T169, T234, T267 in T317) ali pa pomen leksema ni več jasen (v T351). V T181 in T182 je opozorjeno na (morebitno) knjižnost leksema.

Kljub temu da samo vprašanje zahteva tudi razlago pomena, je v zapisih pripisovanje pomenov ali pojasnil k rabi prej izjema kot pravilo, tako da ni mogoče določiti dejanskega obsega pomenskih premikov. Zato so na karti prikazani vsi leksemi, ki poimenujejo dele glave ali lobanje, izločeni pa tisti z izpričanim drugačnim pomenom.

2. Morfološka analiza

teme < **tēmę*, rod. ed. **tēmen-e* ‘teme, vrh, najvišji del’

temo ≤ **tēm-ę* z analogičnim -o namesto *-ə < *-ę (Logar 1996: 267)

tema < **tēm-a*

- temen** < **těmen-ъ*
temena < **těmen-a* im. mn.
temence < **těMen-ъc-e* (*M* → Ø v T086, T097: *mn* > *n*, prim. Ramovš 1924: 94–95)
temenca < **těmen-ъc-a* im. mn.
temenica < * *těmen-ic-a*
temenke < **těmen-ъk-ъ*
temenčki < **těmen-ъč-ъk-i*
temen glave < **těmen-ъ golv-ъ* ← **těmen-* + **golv-a* ‘glava’
tilnik < **tyl-ъn-ik-ъ* ← **tyl-ъ* ‘debelejša stran (vratu)’
zatilnik < **za-tyl-ъn-ik-ъ*
zatilec < **za-tyl-ъc-ъ*
zatilek < **za-tyl-ъk-ъ*
glava < **golv-a* ‘glava’
 špik glave < **(špik)-ъ golv-ъ* ← ***sъ-pik-ъ* + **golv-a* (prim. ESSJ 4: 99)
črepinja < **čerp-yń-a* ← **čerp-ъ* ‘črepinja, lončena posoda’
vrat < **vort-ъ* ‘vrat’
vrhunec < **vъrx-un-ъc-ъ* ← **vъrx-ъ* ‘vrh’
senca < **sъn-ъc-a* ← **sъn-ъc-e* ← **sъn-ъ* ‘spati’
kita < **kyt-a* ‘kita’
krona < **(kron)-a* ← srvn. *krone* ‘krona’
kopa < **(kop)-a* ← it. *coppa* ‘tilnik’, trž. it. *copa*, furl. *cope* ‘tilnik, zatilje’
kopin < **(kopin)-ъ* ← trž. it. *copin* ‘zatilje’, it. *coppino* ‘majhen tilnik’
kopfdeckelj < **(kopfdekäl)-ъ/*(kopfdekelj)-ъ* ← nem. poud. *Kopfdeckel* ‘pokrivalo’

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *šijnik* v T035, *kopfdeckelj* v T049, *vrat* v T043, *kita* v T090, *špik glave* v T123, *krona* v T186, *vrhunec* v T293 in *senca* v T298.

Kot enkratnica s *-til-* je kartiran leksem *zatilec* v T166.

Kot enkratnice s *tem-* so kartirani leksemi *tema* v T159, *temenke* v T286, *temenčki* v T302 in *temenica* v T409.

Kot enkratna besedna zveza s *tem-* je kartiran odgovor *temen glave* v T389.

Kot opisno poimenovanje je kartiran leksem *glava tam zad* v T168.

Kot opisi so kartirani leksemi: *na glavi* v T122 in T326, *zadaj na glavi* v T020 in T030, *sredi glave* v T123, *vrh glave* v T006, T015, T076, T102, T304, T313 in T353, *po vrh glave* v T168, *(gor) na vrh(u/i) glave* v T024, T031, T033, T090, T094, T202, T216, T229, T239, T295 in T317, *na vrhi* v T239, *goreh na glavi* v T372.

Kot nerelevanten odgovor je v T280 kartirana besedna zveza *vratne vretence*.

Kot tretji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *temena* v T049, *kopin* v T097 in *glava* v T316 ter opis *(gor) na vrh glave* v T166.

4. Uporabljena dodatna literatura

DWB, geslo *Kopfdeckel*

5. Primerjaj

SLA: V003 ‘lobanja’ (1/9), V019 ‘vrat’ (1/26), V021 ‘tilnik’ (1/28); OLA: /;
ALE: /; SDLA-SI: /; ALI: /; ASLEF: /; HJA: 131